Forutsatt 100% grasfødd: - Framtidssauen heter Spæl

Forfatter
Ole G. Hertzenberg, NSG

Sammendrag
Hva er en effektiv sau? Er målet fortsatt en sau som produserer effektivt ut fra en tradisjonell økonomisk tenking, dvs. maks kg lammeslakt pr. søye? Eller gjør klimautfordringene og framtidig behov for å øke matproduksjonen fra utmark det aktuelt å justere definisjonen? Hva er effektivitet i et langsiktig perspektiv?

Publisert
2017

Referanse
Sau og Geit Nr.1/2017

Utskriftsdato
28.03.2024 www.fag.nsg.no

Forutsatt 100% grasfødd:

- Framtidssauen heter Spæl

Hva er en effektiv sau? Er målet fortsatt en sau som produserer effektivt ut fra en tradisjonell økonomisk tenking, dvs. maks kg lammeslakt pr. søye? Eller gjør klima-utfordringene og framtidig behov for å øke matproduksjonen fra utmark det aktuelt å justere definisjonen? Hva er effektivitet i et langsiktig perspektiv?

Tekst og foto: Ole G. Hertzenberg

Om vi måler produksjonseffektivitet som kg lammekjøtt pr. kg metabolsk kroppsvekt søye, er lette søyer mer effektive enn tunge. I så fall er spæl mer effektiv enn NKS.

Vi opplever at denne debatten allerede er godt i gang. Og at vi, som det fremste forskermiljøet innenfor norsk husdyrnæring, bør delta aktivt. Om vi tenker bærekraft, ressursøkonomi - og ikke bare maksimert kjøttproduksjon på kort sikt - kan det hende at svarene blir annerledes enn da hovedmålsettingen i dagens avlsmål ble bestemt for 50 år siden, framholder forsker Geir Steinheim ved Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap (IHA) ved NMBU.

Trenger en lettere sau

- I dag er jo maksimert kjøttproduksjon pr. søye en sentral del av avlsmålet. Dette er fornuftig under dagens rammevilkår med billig kraftfôr. Det betyr tung voksen sau. Kanskje skal vi tenke mer på kostnader og ikke bare på inntektssiden i regnestykket? En lettere sau har mindre krav til vedlikeholdsfôr, mye tyder dessuten på at lettere dyr holder lenger (dvs. tåler flere fødsler) enn tyngre dyr, og en for stor voksenvekt vil trolig gi oss problemer med å få søyelamma drektige første høsten.

Holdbarhet er undervurdert

- Men er det ikke slik at en effektiv husdyr-produksjon (i tradisjonell betydning) samtidig er den mest miljøvennlige, fordi klimagass-utslippet er det samme enten husdyret produserer lite eller mye?

- Uten at holdbarhet/robusthet er tatt med i betraktningen, er nok dette riktig. Men jeg tenker at det er den samlede produksjonen gjennom et søye-livsløp som er det avgjørende. Om ei søye får ▶

evnen til å høste utmarksressurser vi ellers ikke ville kunne omsette til menneskemat. Vi bør derfor tilstrebe en modell der lammene kan leveres slaktemodne direkte fra utmarksbeite. Her blir voksenvekt sentralt. Lettere søyer gir litt lettere lam, men sannsynligvis lam som blir slaktemodne tidligere.

– Slakteriene og kjøttindustrien er opptatt av at lammene ikke må være for lette. Jevne slaktevekter rundt 17-19 kg vil kanskje være det optimale. Vil det være mulig å oppnå dette på lam levert rett fra utmarksbeite?

- Lettere søyer vil gi lettere lam, men vi kan sannsynligvis endre formen på vekstkurven fra fødsel til utvokst, slik at lammet oppnår en større andel av voksenvekt ved beiteslutt enn i dag. Genetiske analyser gjennomført i Sverige tyder på at dette skal være mulig. Foreløpig er det ikke gjort tilsvarende analyser i Norge. Så svaret blir at *«vi er optimistiske, men ikke sikre»* på slaktevektene.

Mindre varians i kullstørrelse

- I dag er det et problem at det av og til blir født alt for mange lam pr. fødsel. 4-5 lam blir mye jobb og betyr ikke nødvendigvis god produksjonsøkonomi for bonden, det kan også være et velferdsproblem, spesielt for de yngre søyene. Vi skal ikke nødvendigvis avle for færre fødte lam enn dagens drøyt 2, men det ville være en fordel hvis det ble færre av de store kullene. Nye analysemetoder gir oss håp om at det kan selekteres for dyr som vil legge seg nærme gjennomsnittlig kullstørrelse.

Framtidssauen heter spæl

- Hvilke konsekvenser vil alt dette få for avlsmålet?

- I et 100 % gras-scenario vil en lettere sau være svært aktuell. I så tilfelle er spæl den mest aktuelle rasen, den er fortsatt lettere enn NKS. Men spæl blir jo for tiden nærmest avlet mot å bli en NKS med kort hale og grov ytterull, smiler Steinheim og fortsetter:

- Derfor trenger vi å diskutere om vi skal endre avlsmålet for spæl, for å endre den mot en lettere rase, med mer av de «gamle» spælegenskapene og på denne måten bidra til å sikre norsk matproduksjon i framtida. Og få en mer effektiv sau for de som allerede i dag ønsker å kutte kraftfôrbruken. En slik mer ekstensiv drift vil kanskje være gunstig for sauenæringas legitimitet og omdømme allerede i dagens situasjon?, spør forskeren.

> « **En** lettere sau er bedre tilpasset en framtid basert på utmarksbeite og grovfôr

NKS - en kraftfôrsau

- Hva med NKS?

- NKS bør neppe bli tyngre enn i dag; økende søyevekter kan spise opp det vi tjener på større tilvekst. Vi må sikre oss at vi ikke ender opp med et slikt «nullsumspill». Men ellers virker det ikke så dumt å beholde NKS som en «intensiv» rase; en rase som er tilpasset dagens regime. Der det kjøpes inn billig kraftfôr og brukes billig energi for å få realisert den genetiske framgangen i lammevektene.

- Basert på de utviklingstrekk vi har vært innom ovenfor, hensynet til politisk legitimitet osv. vil jeg nok si at spælsauen kan vise seg å være framtidas rase. Hvis vi trenger en sau som er mest mulig bærekraftig, biologisk effektiv, og som skal begrense seg så mye som mulig til utmarksbeitene for å omdanne beitegrøde til menneskemat.

- Vi trenger en sau som kan produsere effektivt uten bruk av kraftfôr og som kan slaktes rett fra utmarksbeite, sier Geir Steinheim, forsker ved IHA.

3 eller 8 kull i løpet av produksjonslivet vil ha stor betydning, sier Steinheim.

- En hovedoppgave fra 2004 (Marie Lillehammer) konkluderer faktisk med at lettere søyer produserer flere kg lammekjøtt pr. kg metabolsk kroppsvekt søye enn tunge søyer. Med dagens rammevilkår gir tunge søyer best produksjonsøkonomi. Men om rammevilkårene endres til å fokusere mer på bærekraft, klimasmart produksjon og bare beite og surfôr/høy – ja, da viser det seg at mindre sau - som spælsauen - er mer effektiv enn en tung.

Spæl bedre tilpasset framtidens krav

- Bør vi skrote NKS til fordel for spæl?

- Nei. I dag kan vi bruke billig kraftfôr og dermed tjene best på tunge søyer. Men hvis vi ønsker - eller i framtida blir nødt til - å basere oss mest på beite, vil en lettere sau være svært aktuell. Så slik sett kan spælsauen, som ennå er en lettere rase enn norsk kvit, være med på å sikre at vi har et velegna genetisk materiale å selektere fra under et ikke så usannsynlig framtidsscenario hvor drøvtyggere stort sett må klare seg med gras, urter og lauv.

Vekt - en viktig indikator

- Så langt kan vi ikke se en raseeffekt her; lette NKS-søyer vil være like effektive som lette søyer av spæl. Vi tenker at dette begrepet - søyas metabolske vekt - er en god indikator på fôrforbruk, uavhengig av rase. Men en annen sak er at vi ser raseforskjeller når det gjelder morsegenskaper, robusthet på utmarksbeite, skade-/dødsfrekvens som følge av fall, kanskje hvordan de takler rovdyr osv. Den nevnte hovedoppgaven peker på veldig interessante trekk som vi nå vil sjekke ut videre i feltforsøk her på instituttet. Vi søker om midler nå og håper å komme i gang neste år.

Slaktemodne lam rett fra utmarksbeite

- I dag bruker vi mye kraftfôr i saueholdet. Men saueholdets legitimitet er og blir

Spælsauen - framtidens sauerase

Under følgende vilkår vil spælsauen være framtidens sauerase:

- Om vi får knapphet på korn og soya. Hvis slikt fôr må brukes direkte til menneskemat eller til enmaga dyr.
- Om kraftfôr rett og slett blir for dyrt
- Om hensynet til politisk legitimitet krever 100 % gras/beitebasert
- Om det legges mer vekt på å redusere klimautslipp
- Om input/kjøp av innsatsfaktorer (fôr, hus, arbeid) blir viktigere - relativt sett - i forhold til output.